

השכלה. גבוהה?

פרופ' שמואל ליימן-ווילציג, ראש המחלקה למדעי המדינה

בלוג מס' 21: מי צריך עוד כנס על השכלה גבוהה?

ביום שני (19/12/2005) מתחיל כנס בן יומיים באוניברסיטת בר-אילן, שאורגן ע"י המחלקה למדעי המדינה, בתיאום ובמימון בר-אילן במסגרת חגיגות יובל לאוניברסיטה. אולם נשאלת השאלה: האם יש צורך בעוד כנס בנושא? מהו ייחודו של כנס זה?

כמובן, לא הייתי שואל שאלה כזאת אם התשובה לא היתה חיובית. כותרת הכנס מרמזת על ייחודו – **ההשכלה הגבוהה והחברה בישראל: נגישות מול מצוינות**. (במאמר מוסגר: לא "קפצנו" על האופנה העכשווית של נושאי "חברה"; כנס זה אורגן לפני יותר מחצי שנה, טרם תקופת ההתנתקות – והרבה לפני שמישהו העלה בדעתו שנהיה עתה בעיצומה של מערכת בחירות, וכמובן גם הרבה לפני שמישהו האמין שעמיר פרץ יחולל במדינתנו מהומה רבתי.)

ההשכלה הגבוהה בארץ ובעולם נחשבה פעם למקום שמיועד לאליטות. על פי רוב היתה האקדמיה מיועדת לאלה שנולדו עם כפית זהב ביד (או בפה) אך במקומות נאורים יותר גם עבור הגאונים מהמעמדות הפחות מיוחסים. ברם, כשהעולם החל לצעוד לקראת עידן המידע התברר שכדי להחזיק משק מודרני צריכים להרחיב את הידע ולשדרג את היכולות הקוגניטיביות של מגזרים רחבים בהרבה – ומכאן נפתחו שערי ההשכלה הגבוהה בעולם בכלל ובארץ בפרט. לכן, אין זו יד המקרה שבישראל הקמתה והרחבתה רשת המכללות המוכרות התרחשה בד בבד עם תחילת התפתחות תעשיית ההיי-טק, אי שם בתחילת שנות התשעים.

אולם אליה וקוץ בה: כיצד שומרים על הרמה הגבוהה הנדרשת בהשכלה גבוהה ובאותה עת פותחים את השערים לסטודנטים, שאינם "גאונים"? וזאת כאשר לכל הדעות מערכת החינוך הציבורי (יסודי עד תיכון) אינה מכינה את התלמידים כראוי. האם לוותר במידת מה על איכות ההוראה באוניברסיטה ובמכללות כדי לקלוט יותר סטודנטים, או שמא חייבים למתוח קו הפרדה ולשמור על סטנדרט נאה? מכאן, תת-כותרת של הכנס: "נגישות מול מצוינות".

שאלה כללית זו טומנת בחובה לא מעט שאלות משנה. למשל, מה עושים עם "בעיית" שכר הלימוד? אציג את השאלה בצורה קיצונית, אך כזו שאינה רחוקה מן האמת. מחד גיסא, שכר הלימוד השנתי בארץ הוא מהנמוכים בעולם המערבי! בדולרים, מדובר בכ-2500\$ -- וזאת לשלוש שנים בלבד (תואר ראשון ברוב המקומות במערב נמשך ארבע שנים). כלומר, בעבור \$7500 מצוייד הסטודנט בבסיס איתן להרוויח בכבוד במשך רוב ימי חייו. מאידך גיסא, גם שו 11,000 הם סכום גבוה עבור הרבה סטודנטים ישראליים אשר בקושי מחזיקים את עצמם ללא אפשרות של תמיכה מהוריהם (אשר הם כשלעצמם במצב כלכלי קשה עוד יותר). יתרה מזאת, אפילו אם סטודנטים מבית עני מחזיקים את עצמם כלכלית בדוחק – כמה זמן ואנרגיה מנטלית נותרים להם להתרכז בלימודיהם? ובתוך כל הצלחת הזאת נזרקים הקיצוצים של הממשלה והצורך הנואש של המוסדות להשכלה גבוהה בארץ לאזן את התקציב. קשה לדעת מי הפטיש ומי הסדן כאן – הסטודנט או האוניברסיטה – אך נדמה ששניהם נמחצים באמצע! מה עושים? על כך נשמע בכנס.

שאלה חשובה נוספת מתייחסת לקשר שבין האוניברסיטאות והמכללות – קשר ישיר וקשר עקיף. ישיר: האם על המכללות השוכנות תחת כנפי האוניברסיטה נכון להיום (ובר-אילן מובילה במערכת מסועפת זו) לחפש עצמאות, כשלא ברור כלל ועיקר שיש להן יכולת לנתב את המוסד ברמה הנדרשת בכוחות עצמם? קשר עקיף (וקשור לישיר): המכללות אף הן

מעונינות לשרג את עצמן ולהפוך למוסדות מחקר ולהעניק תואר שני (בלי, ועכשיו גם עם, תיזה). האם יבוא הדבר על חשבון רמת המחקר בארץ? האם תואר שני במכללה יהיה שווה ערך לתואר שני באוניברסיטה, כשבעצם הגדרת המונח "אוניברסיטה" טמון הרעיון של "מוסד המתמחה במחקר"? ואם בשאלת "רמה" עסקינן, האם המסה הגדולה של מספר סטודנטים שקיבלו האוניברסיטאות בעשור האחרון פגעה באיכות ההוראה והמחקר? מה זה אומר כשמספר הדוקטורנטים הכפיל את עצמו בארץ בחמש השנים האחרונות: שגדלו במדינתנו הרבה יותר אנשים מבריקים? או שהמרצים/מנחים התייעלו והתחילו לעבוד כמו שצריך? או שהורדנו את רמת הדוקטורט כדי לקלוט גם סטודנטים טובים אך לא מבריקים? למרצים בכנס תשובות לשאלות אלו, אם כי לא כולם בדעה אחת. אני אוסיף כאן עוד שאלה אחת, שאותה, דומני, לא ישאלו בכנס (אם כי, מי יודע?): האם החברה והמשק הישראלי יכולים בכלל לקלוט המוני חוקרים בעלי דוקטורט? לקח מהעבר: כשסיימתי את הדוקטורט שלי ב-1976 בארה"ב, הסתובבו אז באמריקה 10,000 (כן, עשרת אלפים) בעלי תואר שלישי **מובטלים**. לא היתה תקופה בהיסטוריה של האנושות שנהגי מוניות היו כל כך משכילים.... אך האם לשם (ולקראת) זהאנו מכינים את הדור הבא?

הכנס יעלה שאלות קשות נוספות ולדעתי יהיה "מעניין וחם". הסיבה ל"חום": לא רק הסוגיות אלא גם זהות המרצים. בחקר התקשורת נהוג לדבר על "האחר", על "הדרת קולות מקבוצות שוליים ע"י התקשורת". הפעם, החלטנו לתת במה גם לקולות אלה – מהפריפריה, מהמיעוטים, מהחלשים וגם לכמה מנציגיהם. אם "אקדמיה" דוגלת בחופש הביטוי, אזי כנס אקדמי חייב לא רק לאפשר פתחון פה חופשי לאלה על הבמה אלא גם לאפשר לקהלים שונים בעל מגוון רחב של דעות להגיע לבמה!

הנכם מוזמנים בזרועות פתוחות: הציבור הרחב, סטודנטים, מרצים וחוקרים, מנהלי מוסדות להשכלה גבוהה ובכלל כל מי שאכפת לו מהקשר החיוני והבעייתי בין השכלה וחברה. תוכנית הכנס מצורפת.

wilzis@mail.biu.ac.il

המחלקה למדעי המדינה

כנס ההשכלה הגבוהה והחברה בישראל
נגישות מול מצוינות

ימים שני ושלישי י"ח – י"ט בכסלו תשס"ו
19 – 20 בדצמבר 2005

אודיטוריום מינץ
אוניברסיטת בר-אילן

כנס ההשכלה הגבוהה והחברה בישראל:
נגישות מול מצויינות

יום שני 19.12.2005

עד 09:15	התכנסות וכיבוד קל
09:15 - 09:40	ברכות פרופ' משה קווה, נשיא האוניברסיטה פרופ' יוסף ישורון, רקטור האוניברסיטה פרופ' יובל וולף, דיקן הפקולטה למדעי החברה פרופ' שמואל ליימן-ווילציג, ר' המחלקה למדעי המדינה מר אסף שגב, יו"ר ארצי התאחדות הסטודנטים
09:45 - 10:45	מושב א': תפישות עולם בנושא ההשכלה הגבוהה והחברה בישראל. יו"ר – פרופ' שמואל ליימן-ווילציג, ר' המחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר אילן פרופ' זמירה מברך, ס' הרקטור, אוניברסיטת בר אילן ההשכלה הגבוהה והחברה הישראלית פרופ' דוד צוריאל, פרופ' לפסיכולוגיה, מנהל ביה"ס לחינוך, אוניברסיטת בר אילן החברה הישראלית: חומר ורוח
10:45 - 11:10	מנחה: ד"ר אבי ביצור, המחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת בר אילן ד"ר אורי כהן, ביה"ס לחינוך, אוניברסיטת תל אביב סיפור בראשית: אופני המיסוד של המדינה והאקדמיה סביב חקיקת חוק המועצה להשכלה גבוהה
11:10 – 12:25	מושב ב': לקראת העתיד: מטרות ושיטות בהשכלה הגבוהה לקידום החברה בישראל במאה ה-21 יו"ר – פרופ' דוד צוריאל, פרופ' לפסיכולוגיה, מנהל ביה"ס לחינוך, אוניברסיטת בר אילן פרופ' יחזקאל טלר, מנהל המרכז למחקר ושיקום האדם, אוניברסיטת חיפה, סגן יו"ר המל"ג השכלה כמינוף לשדרוג חברתי פרופ' שרה גורי-רוזנבליט – ר' החוג ללימודי תואר שני בחינוך, האוניברסיטה הפתוחה מבית ומחוץ: האתגרים הניצבים כיום בפני מערכת ההשכלה הגבוהה במישור הגלובאלי והלאומי

הפסקת קפה ועוגה	12:40 – 12:25
מושב ג': הצורך בביצוע רפורמות בהשכלה הגבוהה	13:50 – 12:40
יו"ר - פרופ' שלמה גרוסמן, יו"ר הות"ת אופן פעולת מערכת ההשכלה הגבוהה (מל"ג וות"ת) תקצוב ויעדים.	
פרופ' מריו מיקולינסר, פרופ' לפסיכולוגיה, ר' מערך המכינות והמכללות של אוניברסיטת בר אילן האם כסף עושה טוב? נגישות ומצויינות כביסוס לתקצוב ותכנון בהשכלה הגבוהה	
מר גורי זילכה, יועץ כלכלי וארגוני, לשעבר מנכ"ל המל"ג והו"ת הרפורמה בהשכלה הגבוהה – ארוע חד-פעמי או צורך בשינויים מתמשכים?	
מר גיא שפיגלמן, איש הייטק, יוזם התכנית "חפשי ללמוד" ללמוד עכשיו לשלם בעתיד: תכנית "חפשי ללמוד" המודל האוסטרלי למימון ההשכלה הגבוהה	
מר אסף שגב, יו"ר ארצי של התאחדות הסטודנטים ההשכלה הגבוהה – לאן?	
ארוחת צהריים למוזמנים	14:30 – 13:50
מושב ד': התקציב, המימון ושכה"ל במוסדות להשכלה גבוהה	16:50 – 14:30
יו"ר – פרופ' אמנון פזי, פרופ' (אמריטוס) למתמטיקה, האוניברסיטה העברית בירושלים תורת הקמה: הכנת התקציב וחלוקתו בין המוסדות להשכלה גבוהה	
פרופ' גרשון אלפרוביץ, פרופ' לכלכלה, אוניברסיטת בר אילן האם צריך לנהל את האוניברסיטאות כעסק כלכלי? תמרון, תקצוב ויעילות באוניברסיטאות בישראל	
פרופ' יחזקאל טלר, מנהל המרכז למחקר ושיקום האדם, אוניברסיטת חיפה, סגן יו"ר המל"ג שוויון = אי שוויון: שכה"ל כגורם חברתי מפלה	
מר ניסן לימוד, חוקר ומרצה, לשעבר מנכ"ל המל"ג וו"ת תקציב ההשכלה הגבוהה – לאן?	
מר מוטי אביסרור, חבר המל"ג, לשעבר ר' עירית ירוחם חלוקת המשאבים כביסוס למתן הזדמנות שווה	
מר אסף שגב, יו"ר ארצי של התאחדות הסטודנטים נגישות להשכלה הגבוהה	
הפסקת קפה ועוגה	16:30 – 16:15
מושב ה': המכללות בישראל ככלי למוביליות חברתית	18:00 – 16:30
יו"ר – פרופ' חנה איילון, ר' החוג לסוציולוגיה ואנתרופולוגיה, אוניברסיטת תל אביב תרומת המכללות להפחתת אי השוויון החברתי, העדתי והמגדרי בהשכלה הגבוהה	

ד"ר עמי וולנסקי, ביה"ס לחינוך, אוניברסיטת תל אביב
**פתיחת דלתות: האתגר הנוכחי העומד בפני מערכת השכלה
הגבוהה בתחום הגברת הנגישות להשכלה הגבוהה במהלך
העשור הקרוב**

פרופ' משה מני, פרופ' (אמריטוס) לרפואה, נשיא מכללת אשקלון
תפקידה של המכללה במערכת השכלה הגבוהה

מר איתי שונשיין, יו"ר אגודת הסטודנטים, המכללה למינהל
השכלה גבוהה לכלל האוכלוסיה

ארוחת ערב למוזמנים 19:00 – 18:00

רישום, קבלת פנים וכיבוד לבוגרי המחלקה למדעי המדינה 20:00 – 19:00

ערב בוגרי המחלקה לזכרו של פרופ' צ'רלס ליבמן ז"ל 23:00 – 20:00

הנחייה - פרופ' סטיוארט כהן
ברכות - פרופ' משה קווה, נשיא האוניברסיטה
פרופ' שמואל ליימן-ווילציג, ר' המחלקה למדעי המדינה
ד"ר יעקב ידגר, תלמידו וממשיך מחקרו של פרופ' ליבמן ז"ל:
דיוקן של מורה, חוקר ואדם דגול
חלוקת מלגות
רסיטל אמנותי

הרצאת יו"ר מפלגת העבודה, ח"כ עמיר פרץ
ההשכלה הגבוהה ככלי לגישור על פערים וסגירת שסעים בחברה הישראלית

יום שלישי 20.12.2005

התכנסות, קפה ועוגה 08:30 – 08:00

מושב ו': ההוראה וההשכלה בישראל 10:00 – 08:30

יו"ר – פרופ' נירה חטיבה, ר' המרכז לקידום ההוראה באוניברסיטת
תל אביב

פרופ' שמואל ליימן-ווילציג, ר' המחלקה למדעי המדינה, אוניברסיטת
בר אילן
**מאיפה יבואו החוקרים המצויינים ללא מרצים טובים? הכשרת
הוראה בהשכלה הגבוהה – צו השעה**

ד"ר יהודית אורבך, ביה"ס לתקשורת, אוניברסיטת בר אילן
הסדנאות לשיפור מיומנויות ההוראה

פרופ' נירה חטיבה
**תפישת ההוראה באוניברסיטה כמקצוע וכ"מלומדות" ומקומה
בתפקוד וקידום אנשי הסגל האקדמי**

**מושב ז': דמותו של הסטודנט והבוגר הישראלי – מקומם במערכת השכלה הגבוהה
בישראל** 12:05 – 10:00

יו"ר – פרופ' משה גת, ראש המחלקה להיסטוריה, אוניברסיטת
בר אילן
אפיון הסטודנט הישראלי כפי שמצטייר בחברה ובאקדמיה

פרופ' אברהם יוגב, ביה"ס לחינוך והחוג לסוציולוגיה, אוניברסיטת
תל אביב

הסטודנט הישראלי – אין חיה כזאת

ד"ר חיים איילון, ד"ר לעבודה סוציאלית, ארגון ומינהל, יו"ר חבר הנאמנים של מכללת "אחוה"

מקומו של הבוגר בחברה האזרחית

מר גורי זילכה, יועץ ארגוני וכלכלי, לשעבר יו"ר המל"ג והו"ת
מעורבות הסטודנט והבוגר בעיצוב אופייה ומטרותיה של ההשכלה הגבוהה

מר איתמר דוננפלד, יו"ר אגודת הסטודנטים, אוניברסיטת בר אילן
תפישת הסטודנט את ההשכלה הגבוהה בישראל ואת השימוש
המעשי בתואר

הפסקת קפה ועוגה

12:05 – 12:35

מושב ח': התקשוב במוסדות להשכלה גבוהה ובמכללות

12:35 – 14:30

יו"ר – ד"ר גילה קורץ, מנהלת המרכז ללימוד מתקשבת, אוניברסיטת
בר אילן

פרופ' אמנון כספי, ביה"ס למינהל עסקים, אוניברסיטת בר אילן
והראש האקדמי של המכללה האקדמית בצפת
הרשת והלימוד המתקשב

ד"ר דב לויטן, ר' מינהל המכללות והמכינות של אוניברסיטת בר אילן
המכללות האקדמיות: בין חסות אוניברסיטאית לבין עצמאות בעידן של תקשוב

ד"ר סיגל שר, מנהלת מיט"ל
התכנסות ארגונית ושכנולונית: איגום משאבים ושיתופי פעולה
בין המוסדות באמצעות מיט"ל

גב' גלי נווה, המחלקה להנדסת תעשייה וניהול, אוניברסיטת בן גוריון
שיתוף פעולה בין אוניברסיטאות ומכללות בפיתוח קורס מקוון

ארוחת צהריים למוזמנים

14:30 – 15:45

ד"ר ראג'ה פארג', מנהל בי"ס על יסודי ומרצה
הפריפריה וההשכלה הגבוהה – סיפור אישי

15:45 – 16:30

מושב ט': הפריפריה, המגזרים השונים והריבוד בחברה הישראלית – התמורות
והתרומות בהשכלה הגבוהה

16:30 – 17:00

יו"ר – פרופ' שמעון שטרית, פרופ' למשפטים באוניברסיטה העברית,
מופקד על הקתדרה למשפט ציבורי ובינלאומי ומנהל מכון
סאקר למחקרי חקיקה ומשפט השוואתי.
לאחר מהפכת המכללות – הבטחת נגישות גיאוגרפית וכלכלית
להשכלה הגבוהה ושמירה על מצויינות מחקרית

ד"ר פייסל עזאיזה, מרצה בכיר וחוקר בביה"ס לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת חיפה
ההשכלה הגבוהה בקרב האוכלוסיה הערבית כמנוף לשינוי חברתי

ד"ר פואד פארס, מרצה בכיר בפקולטה לרפואה, בטכניון, חיפה
מיעוטים אינם מעטים: הגברת הנגישות להשכלה הגבוהה
בקרב האוכלוסיה הערבית

גב' עדינה בר-שלום, הקימה ומפעילה את המכללה החרדית
החרדים: כיצד תלמיד חכם מוסיף עוד ספסל לימודים

מר רפאל (רפא) בן-שושן, יו"ר תנועת "עודד"
מהפריפריה למרכז – מהמרכז לפריפריה, ההשכלה הגבוהה

כזרוע משולבת

מר מוטי אביסרור, חבר המל"ג, לשעבר ר' עירית ירוחם
מדיניות הנגישות לצמצום הפערים בדרום, בחומש האחרון

מושב מסכם

20:10 – 19:00

יו"ר – פרופ' שמואל ליימן-ווילציג, ר' המחלקה למדעי המדינה,
אוניברסיטת בר אילן

ח"כ יוסי שריד

ההשכלה הגבוהה במאה ה- 21